

6. Турчин С. Общие проблемы автоматизации управления предприятием // Компьютерное образование. – К., 2006. - № 6. – С. 16 – 22.

Новікова Л.Ф., Зборовська О.М., ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

I. Вступ. З переходом України до ринкових відносин інноваційна діяльність набуває все більшого значення як для держави, так і для кожного підприємства. Для підприємств основним аспектом ефективної економічної діяльності є забезпечення конкурентоспроможності. Одним з основних джерел вирішення даного питання є проведення ефективної інноваційної діяльності.

Активізація інноваційного процесу на підприємствах має будуватися на чіткому та виваженому аналізі факторів економічного та соціального середовища, внутрішніх виробничих можливостях та на прогнозі стану інноваційних перетворень у зв'язку з можливими змінами даного середовища. Для вирішення всіх цих завдань необхідно розглядати різні варіанти інноваційних проектів з подальшим їх порівнянням та виділенням критичних чинників.

Дослідженню шляхів і проблем інноваційного розвитку економіки присвячені наукові роботи українських учених, таких як В. Александрова, О. Амоша, Н. Андреюк, В. Геєц, В. Денисюк, М. Долкшній, Е. Лапко, Ю. Макогін, Б. Маліцький, А. Мокій, В. Соловьев, Л. Федулова, Ю. Шкворець та інших.

II. Постановка завдання. Метою роботи є аналіз умов та показників інноваційної діяльності в Україні в 2001-2005 роках.

III. Результати. Інноваційна діяльність містить компоненти кількісних параметрів економічного зростання, уособлених в русі капіталу в системі суспільного розширеного відтворення. У зв'язку з цим у фінансовому менеджменті капіталу необхідно чітко виражати цільову спрямованість вкладень фінансових ресурсів стосовно до вибору типу розвитку - екстенсивного чи інтенсивного.

У функціонуючій економічній системі екстенсивний еволюційний чинник динамізму проявляється переважно в збільшенні масштабів виробництва при узвичаєних технологіях. Інтенсивний чинник розвитку (інновації) має революційний вплив на виробництво і проявляється у використанні додаткових капіталовкладень переважно на кардинальну зміну технологій.

Виразником технологічних змін економічного росту виступає певна сукупність технологічно поєднаних виробництв, що становлять технологічний уклад. Економічна динаміка і нарощування виробничого потенціалу (економічне зростання) є результатом розвитку і послідовної зміни технологічних укладів. Нововведення (інновації капіталу) і зрушення в основних частинах технологічної структури економіки взаємообумовлені: технологічний розвиток генерує приріст прибутку, що виступає джерелом фінансування технологічних новацій. Інновації стимулюють і доповнюють одна одну.

Структура інновацій, що склалась в Україні на період початку економічного піднесення, відповідає екстенсивному типу економічного росту. Зазначена в цілому негативна ситуація техніко-економічного розвитку в Україні спричинена тим, що в період депресії національної економіки були спотворені розподільчі пропорції руху капіталу в системі суспільного відтворення. Його багаторічний звужений характер супроводжувався "вимиванням" основного капіталу, що проявилось у зростанні частки зношених основних засобів виробництва. Ступінь зносу основних засобів виробництва (основного капіталу) по народному господарству країни досягла майже 50 %; в обробній промисловості - понад 56 %, на транспорті - більше 57 % [4]. Проте більш скрутне становище склалось у пріоритетних для України галузях.

Економічне зростання, що розпочалося в 2000 р. досягнуто переважно за рахунок введення в дію виробничих потужностей без істотних технологічних покращань. Використані інвестиційні ресурси дозволили замінити безнадійно застарілі основні засоби виробництва та здійснити нововведення для відповідності експортної продукції кондиціям зарубіжних споживачів. Ця можливість до 2005 р. в цілому була вичерпана, що спричинило зменшення темпів приросту ВВП.

В Україні, за офіційною статистикою, з другої половини 1999г. фіксується зростання національного виробництва (приріст ВВП в 2000 р. склав 5,9 %, в 2001 р. — 9,1 %, в 2002 р. — 5,2 %, в 2003 р. — 9,4 %, в 2004 р. — 2,3 %). Загалом позитивна динаміку приросту промислового виробництва майже на три четверти забезпечувалося внеском областей машинобудування, металургії і харчової промисловості.

Таблиця 1. Інноваційна діяльність в Україні за 2004-2005 рр.

Показник	2004	2005	Відхилення 2005 р. від 2004 р.
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	10,0	8,2	-1,8
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	3978	3152	-826
з них нові види техніки	769	657	-112
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1727	1808	+81
у т.ч маловідходні, ресурсозберегаючі	645	690	+45

За даними Державного комітету статистики питома вага підприємств, що впроваджували інновації зросла на 1,8% протягом 2004-2005 рр. Така ж тенденція спостерігається стосовно освоєння інноваційних видів продукції, в тому числі й нових видів техніки (таблиця 1).

У 2005 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1086 підприємств або 8 % їх загальної кількості (США, Німеччині й Франції цей показник у середньому дорівнює 70-80, а у Японії 95 %). Понад 90 % з них реалізували інноваційну продукцію, обсяг якої становив 24,5 млрд. грн., що складало 6,4 % загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2004 р. – 5,6 %) [1-3, 5].

Обсяг інноваційної продукції, реалізованої в результаті виконання загальнодержавних та інших програм і державного замовлення з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, становив у 2005 році 1,7 млрд. грн. Це складає майже 7 % загального обсягу інноваційної продукції, реалізованої промисловими підприємствами України. Принципово нова продукція складала 87,8 % обсягу інноваційної, реалізованої за пріоритетними напрямками інноваційної продукції.

Проведення робіт з виконання завдань за програмами призвело до створення 162 найменувань інноваційної продукції (з них 158 – вироби, 4 – матеріали, речовини), що становить 5,1 % загальної кількості впроваджених у промисловому виробництві інноваційних видів продукції. Ця ситуація пов'язана, насамперед, із тим, що фінансування інноваційної діяльності останнім часом не наближалось й до 1 % ВВП, тоді як критерій ЄС щодо фінансування інновацій – не менше 2,5 % ВВП.

На інноваційні роботи у 2004 р. підприємства витратили 4,51 млрд. грн., що значно вище ніж у 2001-2003 рр. (у поточних цінах). Загальна питома вага витрат у період 2001-2004 рр. на придбання і упродовження машин, устаткування, установок і інших основних фондів складала 63-60 % [2]. У 2003-2004 рр. зросла питома вага витрат на виробниче проектування і інші види підготовки виробництва, на дослідження і розробки.

Серед головних показників інноваційної діяльності є обсяг відвантаженої інноваційної продукції і її розподіл по рівню новизни. У 2004 р. цей показник склав 18,8 млрд. грн. і перевищив показники 2001-2003 рр. (у поточних цінах). У 2004 р. найбільший її обсяг був реалізований підприємствами машинобудування (8,4 млрд. грн.), хімічної і нафтохімічної галузей (2,9 млрд. грн.).

Відзначимо, що усереднений показник по країні відвантаженої інноваційної продукції в країні щодо загального обсягу відвантаженої промислової продукції складає 5,6 %. Рівень цього показника значно вище в м. Києві (9,0 %).

Розглянемо додаткові індикатори, які дозволяють проаналізувати інноваційну діяльність промислових підприємств в Україні (табл. 2).

Аналіз цих індикаторів показує, що підвищення питомої ваги витрат підприємств на інноваційну діяльність в обсязі відвантаженої промислової продукції у 2002 і у 2004 рр. сприяли підвищенню питомої ваги експорту інноваційної продукції в обсязі відвантаженої промислової продукції за ті ж роки і підвищенню обсягів відвантаженої інноваційної продукції і відвантаженої інноваційної продукції за межі України. Питома вага витрат підприємств на інноваційну діяльність в обсязі відвантаженої промислової продукції у 2004 р. була нижче, ніж у 2002 р., проте, обсяг відвантаженої інноваційної продукції за межі України у 2004 р. був вищим, ніж у 2002 р., можливо в результаті підвищення експорту певних видів інноваційної продукції. В період 2001-2004 рр. спостерігається тенденція до підвищення питомої ваги витрат в загальному обсязі відвантаженої інноваційної продукції.

Таблиця 2. Індикатори інноваційної активності в Україні за 2001-2004 рр.

Показник	2001	2002	2003	2004
Питома вага витрат підприємств на інноваційну діяльність в обсязі відвантаженої промислової продукції, %	1,29	1,68	1,33	1,39
Питома вага витрат підприємств на інноваційну діяльність в обсязі відвантаженої інноваційної продукції, %	19,0	23,4	23,7	24,0
Питома вага відвантаженої інноваційної продукції за межі України в обсязі відвантаженої промислової продукції, %	2,07	2,46	2,07	2,47
Обсяг відвантаженої інноваційної продукції, % від ВВП	5,08	5,58	4,83	5,45
Обсяг відвантаженої інноваційної продукції за межі України, % від ВВП	1,54	1,96	1,79	2,35
Коефіцієнт використання витрат підприємств на інноваційну діяльність, %	5,25	4,17	4,22	4,16

Для оцінки ефективності результатів інноваційної активності підприємств найважливіше значення має коефіцієнт використання витрат підприємств на інноваційну діяльність, який визначається співвідношенням вартості обсягів відвантаженої інноваційної продукції до загальних обсягів витрат на інноваційну діяльність. Цей індикатор показує скільки гривень відвантаженої інноваційної продукції доводиться на гривню витрат на інноваційну діяльність. Загалом результати аналізу указують на низький внесок інноваційної складової у розвиток національної економіки.

Впровадження інноваційної моделі розвитку економіки потребує докорінних змін, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності економіки.

За результатами щорічного рейтингу глобальної конкурентоспроможності, якій складає Всесвітній економічний форум, Україна за результатами 2005 р. займає 78 місце, причому в 2004 р. займала 68 місце.

Конкурентоспроможність країни за методикою ВЕФ визначається індексом конкурентоспроможності у зростанні, що відтворює конкурентний потенціал національної економіки, спроможність останньої досягти сталого розвитку у середньостроковому періоді та індексом бізнесової конкурентоспроможності, який характеризує безпосередньо конкурентоспроможність підприємств країни на світовому рівні.

Українська економіка залишається багато в чому неконкурентною, її базис становлять виробничі цикли вчорашнього дня — чорна металургія, видобуток вугілля, руди, хімічне виробництво тощо. Україна обґрунтовано пишається літакобудуванням, космічними технологіями й іншими високотехнологічними виробництвами. Але вони не є визначальними в структурі української економіки. Основна частка українського експорту припадає на напівфабрикати та продукцію низького рівня обробки.

Комплексної методики, за допомогою якої можливо оцінити ефективність інноваційного проекту, на сьогодні не існує, тому дане питання залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Взагалі, сформулювати єдину методику оцінки впроваджень досягнень НТП кожного окремого суб'єкта господарювання досить важко, оскільки на кожному підприємстві існують свої фактори, що впливають на ефективність інноваційних проектів. Проте ряд чинників має відношення до більшості інноваційних процесів. На підставі цих чинників, в залежності від варіації їх взаємодії, можна виділити певні критерії оцінки інноваційних проектів:

- оцінка ефективності управління інноваційною діяльністю повинна проводитися з погляду забезпечення постійного інноваційного процесу та досягнення кінцевої мети нововведень (продукту, технологій), які відповідають вимогам ринку;
- проведення оцінки економічної ефективності нововведення стосовно підприємства, тобто його можливість забезпечувати конкурентоспроможність, прибуток та фінансову стабільність підприємства;
- врахування фактору часу, тобто здатності одержувати необхідні результати за визначений проміжок часу.

Важливо також зважувати на те, що фактор часу впливає не лише на своєчасність отримання бажаного результату від інноваційної діяльності, а й також на зміну вартості капіталу. Оскільки інноваційний процес, як правило, займає великий проміжок часу, то необхідно враховувати зміну вартості грошей у часі, так як отримання кінцевого результату не є одномоментним явищем, а розтягується в часі.

Також слід враховувати відмінності між реалізацією інноваційних та інвестиційних проектів: метою реалізації нововведень є досягнення кращих результатів порівняно з аналогом, тоді як показники інвестиційних проектів виходять з абсолютної ефективності; ціна на принципово нову продукцію має отримати визнання споживача, тоді як ціна на продукцію, випуск якої передбачений інвестиційним проектом, вже дістала своє підтвердження на ринку.

Дотримання даних принципів допоможе одержати результат досягнень науково-технічного прогресу у вигляді нової технології, продукту або методів організації та управління. При цьому важливим є не лише одержання результату нововведення з найменшими затратами, а й досягнення ним цінності, яка зможе бути корисною та потрібною, а отже відповідати інтересам як самого підприємства, так і вимогам споживачів даної цінності.

Лише поєднання наведених складових надає можливість всебічно охарактеризувати економічну ефективність інновацій на конкретному підприємстві.

Активізація інноваційного процесу на підприємствах має будуватися на чіткому та виваженому аналізі факторів економічного та соціального середовища, внутрішніх виробничих можливостях та на прогнозі стану інноваційних перетворень у зв'язку з можливими змінами даного середовища. Для вирішення всіх цих завдань необхідно розглядати різні варіанти інноваційних проектів з подальшим їх порівнянням та виділенням критичних чинників. Комплексної методики, за допомогою якої можливо оцінити ефективність інноваційного проекту, на сьогодні не існує, тому дане питання залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Лише поєднання наведених складових надає можливість всебічно охарактеризувати економічну ефективність інновацій на конкретному підприємстві.

Умовою реалізації інноваційного потенціалу є оздоровлення економічного середовища, в якому виробничі підприємства організовують інноваційне відтворення. Стимулювання інноваційної діяльності підприємств в Україні передбачає:

- пряму фінансову підтримку інноваційних процесів, що полягає в безпосередньому фінансуванні перспективних наукомістких виробництв за рахунок бюджетних коштів;
- надання безпроцентних чи пільгових позик;
- державне замовлення на інноваційні продукти;
- державні виплати провідним науковим закладам;
- фіскальні пільги для підприємств-інноваторів;
- податкові пільги для вищих навчальних закладів, наукових установ і організацій.

IV. Висновки. Розглянута інноваційна активність промислових підприємств в 2001-2005 рр. і їх внесок в економіку в цілому по Україні. Показано, що питома вага інноваційно-активних підприємств в національній економіці і інноваційна складова в результатах національної економіки низки, що відображає недоліки і реалізації державної інноваційної політики і розвитку інноваційної інфраструктури в країні.

Діяльність держави щодо впровадження інноваційної моделі розвитку економіки формує інноваційну політику як комплекс принципів та взаємопідтримуючих економічних, правових, організаційних і соціальних методів планування, стимулювання, регулювання та контролю процесів інноваційної діяльності. Метою інноваційної політики держави має бути сприяння розвитку науки і техніки, підвищення інноваційної акти-

ності, що до підвищує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку. Інноваційна політика формується як сукупна концепція інноваційного розвитку економіки країни з точки зору органів законодавчої та виконавчої влади різних рівнів. Узгодженість поглядів різних регулюючих органів формує єдині цілі та пріоритети інноваційної діяльності в країні та сприяє найкращому їх досягненню.

Джерела та література

1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. - № 6, 2005. - С. 28-32.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку /За ред. Акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. - 1008 с.
3. Жукович І.А., Рижкова Ю.О. Інноваційна діяльність в українській економіці // Статистика України. - № 1, 2005. - С. 24-28.
4. Статистичний щорічник України за 2004 р. / Державний комітет статистики України. За ред. О.Г. Осауленка. Відп. за вип. В.А. Головка. - К.: Консультант, 2005. - 591 с.
5. Денисюк В.А. Инновационно-активные промышленные предприятия: методология, показатели в Украине, задачи развития / www.iee.org.ua.

Повна С.В.

РИНКОВІ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ДІЄВОСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Згідно з чинною Конституцією [1], Україна - соціальна держава, де здоров'я людини (стаття 3) є найвищою соціальною цінністю, і де кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає й достатнє харчування (стаття 48). З прийняттям (Закон № 1334, 2003 р.) Статуту ФАО (Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН) та інших міжнародних актів, Україна зобов'язана підвищувати як рівень харчування народу, так і продуктивність виробництва та розподілу всього продовольства та аграрної продукції.

У останній час в Україні спостерігається поворот держави до проблем агропромислового комплексу (АПК). Про це свідчать прийняті Закони «Про державну підтримку сільського господарства України» (№1877, 2004 р.) і «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (№ 2982, 2005 р.), Указ Президента України «Про стан АПК та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України» (№ 1867, 2005 р.), прийнята Кабінетом Міністрів України «Концепція Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки» (№ 536-р, 2005 р.). Постановою Кабінету Міністрів (№ 1001, 2006 р.) «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» до основних проблем регіонів віднесені і їх низька інвестиційна привабливість та інноваційна активність. Для умов, наприклад, Чернігівського регіону, серед визначених державою найбільш пріоритетних напрямів розвитку якого до 2015 р. значиться і розвиток високопродуктивного АПК. Це, безперечно, має суттєве значення для області.

На думку П.Т.Саблука, деіндустріалізація аграрної сфери гальмує усі економічні реформи країни і призводить до щорічних втрат продукції на суму 15-18 млрд. грн. Це вкрай ускладнює і забезпечення середньої норми прибутку на авансований капітал в усіх галузях АПК, чого вимагає Світова організація торгівлі (СОТ). Тим більше що Україна через дефіцит фінансових та інвестиційних ресурсів неспроможна забезпечувати рівень державних субвенцій сільському господарству за моделлю ЕПС (еквівалент продуктових субвенцій у відсотках до вартості аграрної продукції), який у країнах ЄС досягає 45 % [2, с.8, 381-382; 3, с.3-7]

АПК Чернігівського регіону виконує важливу функцію у забезпеченні продовольчої безпеки України. Так, частка населення області в Україні складає 2,5 %, а її частка у продукції сільського господарства – 4,3 %, картоплі – 7,6 %, молока – 5,5 % тощо. При цьому збиток 32,8 % підприємств галузі у 2004 р. сягав 43,1 млн. грн. Вартість основних засобів сільського господарства (з мисливством і пов'язаними з ним послугами) тільки за 2000-2004 рр. зменшилась на 20,6 %. За 1990-2004 рр. обсяг продукції сільського господарства, виробленої підприємствами області, зменшився у 2,8 рази, у т.ч. по продукції тваринництва – у 6,6 рази. Рентабельність зерна знизилася з 248,4 до 26,2 %, картоплі – з +69,8 до -15,8 %, молока і молочних продуктів – з 36,4 до 6,6 %, м'яса ВРХ – з +34,7 до -26,8 %. Парк зернозбиральних комбайнів зменшився у 2,5 рази, а тракторів - у 2,4 рази. Посівні площі зменшилися на 31,5 %, а внесення мінеральних добрив – у 6,9 разів [4].

Привертає увагу товарна структура зовнішньої і внутрішньої торгівлі та інвестування регіону (табл.1). Тут спостерігається істотна невідповідність між дійсним стратегічним значенням АПК для Чернігівської області та рівнем інвестування його підприємств. У 2004 р. питома вага продовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств сягала 54,0 %, частка продукції АПК, відповідно, у експорті та імпорті товарів – 18,4 % та 28,0 %. У той же час на сільське господарство припадало лише 11,1 % прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що надійшли до регіону, та 9,6 % внутрішніх інвестицій. Із загальної суми інвестицій, які надійшли до підприємств АПК, на нове будівництво прийшлося лише 6,4 %. Тому питання